

چکیده : نقش اقتصادی زنان در مدیریت خانواده از دیدگاه آیات و روایات

سمیه طیبی راد

خانواده مهم ترین رکن جامعه است که مرد، زن و فرزندان را در بر میگیرد. عوامل مهمی زیر بنای خانواده را تشکیل خانواده در جوامع مختلف تفاوت دارد؛ در کشور اسلامی الگو می دهند یکی از آن ها اقتصاد خانواده است . اقتصاد های مناسبی برای اقتتاد خانواده وجود دارد و زن در برطرف کردن نیاز های اقتصادی خانواده و مبارزه با بحران آن نقش مهمی را ایفا می کند. زن باید بحران اقتصادی در خانواده را شناخته و با مطالعه و مشورت به دنبال رفع آن باشد تا خانواده دچار مشکلات زیاد نشود و از آنجایی که زنان بیشتر اوقات خود را در خانه سپری می کنند بیشتر در گیر مسائل اقتصادی خانواده هستند و با بهره مندی از خصایص استعداد ها و روح لطیف انسانی خود و با داشتن دیدی خلاق و برخوردار از مهارت ها به عنوان فعال اقتصادی نقش مهمی در چرخه اقتصاد خانواده ایفا کنند.

کلید واژه: اقتصاد-مدیریت زنان-مدیریت خانواده- تولید- مصرف

بدون تردید خانواده در اسلام به عنوان کانون اصلی و اولیه رشد و تعالی انسان بسیار مورد تأکید و توجه قرار دارد. زن به عنوان همسر رکن اصلی خانواده را تشکیل می دهد. در قرآن کریم نیز به این امر تصریح شده است که زن آرام بخش و پناهگاه اصلی خانواده است.

«فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِّلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ»

آن را به عنوان جهاد زن می داند. زن و مرد هر دو در همسر داری و مدیریت خانواده آن قدر مهم است که پیامبر تأمین معاش خانواده نقش دارند، مرد موظف است که تأمین معاش کند و رزاق خانواده خود باشد. چگونگی مصرف و نگه داری آن بر عهده زن است. زن از آنجایی که زنان در رفع نیازهای جنسی شوهران حضور موثر و جدی دارند در امور اقتصادی خانواده نیز نقش مهمی ایفا می کند. اما متأسفانه امروزه زنان جایگاه اصلی خود را به یاد فراموشی مهم نشان نمی دهند. بلکه بیشتر دنبال تأمین و منبع در آمدی فردی می سپرده و تمایا چندانی در ایفای این نقش باشند و چه بسا در این میان دچار آفاتی چون چشم و هم چشمی و تجمل گرایی نیز می شوند؛ درباره مدیریت اقتصادی خانواده آثار متعددی وجود دارد مانند کتاب: مدیریت اصلاح الگوی مصرف از دیدگاه اسلام نوشته جمعی مردی و عمومی پرداخته است و همچنین کتاب از نویسندگان که در این کتاب بیشتر به دنبال اصلاح الگوی مصرف اسلام و الگوی مصرف نوشته دکتر علی اکبر کلانتری که در این کتاب به چگونگی مصرف بر اساس فقه و اخلاق اسلامی پرداخته و اشاره ای به اهمیت نقش افراد به ویژه زنان در امر مدیریت اقتصادی خانواده نکرده است. در حالیکه زنان به عنوان نیمی از نیروی فعال جامعه با ویژگیهای جسمی و روحی خاص خود و کارکردها و نقشهای دارند می توانند در مدیریت اقتصاد خانواده نقش بسزایی داشته باشند؛ به متعددی (همسری و مادری) که در جامعه اقتصادی می شوند. همچنین در زمانی که جنگ گونه ای که موجب حرکت کل جامعه به سمت نتایج مثبت تحمیل و جهاد اقتصادی به عنوان یم مسئولیت و مأموریت جدید برای تک تک اعضاء اقتصادی بر انقلاب اسلامی جامعه پیش از پیش پر رنگ شده است. زمانی که کید و حيله دشمن در عرصه اقتصادی پر رنگ تر عرصه های

دیگر خودش را نشان می دهد، وقتی که مقام معظم رهبری اولویت نخست انقلاب اسلامی و دغدغه های انقلاب را اقتصاد عرصه های اقتصادی تعریف میکند، برای تمامی افراد جامعه واجب است که برای مقابله با دشمنان کشور، سطح آگاهی اقتصادی خود را تقویت کرده و لذا احساس کردم که حضور و نقش زنان در این سوال است که: نقش اقتصادی زنان در مدیریت خانواده از دیدگاه آیات و روایات چیست؟

معنای لغوی و اصطلاحی اقتصاد:

اقتصاد در اصطلاح به معنای بهره گیری از رو تنها اقتصاد در لغت از ریشه قصد به معنای اعتدال و میانه روی است.^۱ بیشترین بازدهی در تولید و مصرف را داشته باشد.^۲ و ابزارهایی است که با کمترین هزینه

در متون دینی نیز؛ اقتصاد بیشتر به معنای میانه روی و پرهیز از افراط و تفریط در هر کاری ذکر شده است.^۳

خداوند متعال در سوره فرقان فرموده است:

و لم یتقروا وکان بین ذلک و اما و کسانی که هر گاه انفاق کنند، نه از حد گذرند و نه والذین اذا انفقوا لم یشر فوا تنگ گیرند و میان این دو روش اعتدال دارند.^۴

«در سوره لقمان آمده است: «واقص فی قشیک

حضرت لقمان به پسرش فرمود: پسر من در راه رفتن اعتدال را رعایت کن. در این آیه مشی اختصاص به راه رفتن (ندارد غیر از راه رفتن هر عمل دیگری را نیز در بر میگیرد که از آن جمله کار های روز مره ، مخصوصاً دخل و خرج انسان است.

۱-محسن زاده، اقتصاد مقاومتی رویکرد منابع دینی ص ۴۸

۲-همان

۳-همان

۴-سوره کهف، ۳۰

۵-سوره لقمان، ۱۹

۶-محسن زاده، اقتصاد دینی ص ۴۸

نقش اقتصادی زنان در مدیریت تولید خانواده

و از قهوه به فعل یکی از پایه های اقتصاد تولید در زمینه های مختلف در داخل خانواده است (تولید بهره ور کردن^۱ در منابع دینی از جمله قرآن کریم و روایات فراوانی در مورد اهمیت تولید و کار و تلاش و (رساندن ظرفیت هاست دوری از تنبلی بیان شده است، کسی که دنبال کار و کسب است مثل مجاهد در راه خداست و ارزش و جایگاه انسان های پر تلاش با تنبل نزد خداوند یکسان نیست

نگاه دین به کار مصداق عمل صالح است و اینکه بر انسان جز آنچه تلاش کرده نیست «و ان لیس الانسان روایات فراوانی هم در مورد اهمیت کار و تلاش وجود دارد که از جمله آنها امام صادق علیه السلام می^۲ «الامالعی فرماید. خداوند از پر خوابی و فراغت و بیکاری متنفر است^۳. بانوان در کنار وظایفی که در منزل دارند، در امر کار آفرینی نیز فعال اند و موفقیت این دسته از زنان نه تنها سبب سود های اقتصادی میشود بلکه منافع اجتماعی هم خانه داری و تربیت فرزندان» را بر عهده دارند «ایجاد می کند. در جوامعی که مردان نقش «نان آوری» و زنان نقش می توانند در خلق ایده های جدید در خانواده و تعیین سیر شغلی فرزندان، نقش های اساسی ایفا کنند^۴.

یکی از تجلی گاه های نقش آفرینی زنان در عرصه تولید، در مشاغل خانگی نمود و بروز پیدا میکند. به واقع مشاغل خانگی، ظرفیت و فرصتی ویژه برای توسعه فرصت های شغلی و کاهش ضریب بیکاری محسوب می شود و به موازات آن بخشی از تولید کشور نیز در سایه فعالیت در مشاغل خانگی محقق و تامین می شود.

در این میان نقش زنان در مشاغل خانگی بسیار محوری است و در صورت آموزش صحیح و اصولی بسیاری از بانوان جامعه به موازات ایفای نقش در منزل به عنوان زن خانه دار قادر به نقش آفرینی در حوزه تولید نیز خواهند بود و در سایه چنین فعالیت هایی نظام تولیدی کشور نیز از قوام افزون تری برخوردار خواهد شد.^۵

۱- محسن زاده اقتصاد مقاومتی ص ۴۸

۲- نجم ایه ۳۸

۳- اسحاقی، مبانی راهبردهای جهاد اقتصادی

۴- ص ۱۷۳ اسحاقی، مبانی راهبردهای جهاد اقتصادی

۵- باشگاه خبرنگاران جوان کد خبر: ۶۹۰۶۹۸۹

زنان در منزل می توانند با اشتغال به فعالیت هایی اعم از کسب و کار های جدید با گرایش های فناوری اطلاعات ، صنایع دستی (نساجی، سفال) صنایع چوبی ، پوشاک سنتی، بافته های تزئینی (فرش گیلیم ، کبه دستبافت)، صنایع غذایی (درست کردن مربا، ترشی جات ، و رب گوجه و یا کاشتن سبزی در باغچه خانه)، فعالیت های هنری ویراستاری) ضمن کاهش هزینه های خانه از طریق خود کفایی منبع در آمدی جهت فرهنگی (نقاشی، نویسندگی ، کمک به اقتصاد خانواده داشته باشند^۱.

ضرورت تدبیر در امر مصرف

ابراز داشته اند مصرف در عین اینکه مصرف از نگاه اقتصادی ، دارای اهمیت بسزایی است تا جایی که اقتصاد دانان هدف نهایی از تولید است ، از عوامل مؤثر در آن نیز می باشد. بر همین اساس آنان از اصلی به عنوان « حاکمیت یعنی در این مصرف کننده است که به تولیدات و چگونگی تخصیص منابع تولیدی .مصرف کننده» سخن گفته اند به دیگر . تشکیل میدهد» بنا بر این مصرف تنها تابعی از تولید نیست بلکه از سوی دیگر تولید هم تابع مصرف است سخن میان مصرف و تولید هم رابطه ملی و معمولی وجود دارد و هم اینکه مصرف، ابزار مهمی در توجیه چگونگی ، با تدبیر در تولید است . اهمیت فراوان این امر ، سبب شده است پیشوایان بزرگ دین، با سخن و سیره خود نقل میکند « سعمت رجلا تقول مصرف معثیت تأکید ورزند. شیخ طوسی، به سند خود از شخصی به نام حسین لابی عبدالله علیه سلام بلغنی ان الاقتصاد و التدبیر فی المیشته نصف الکسب. فقال ابو عبدالله علیه سلام : لاء بل هو «الکسب کله و من الدین التدبیر فی المعثیه

شینیدم شخصی به امام صادق عرض می کرد: به ما گفته اند اقتصاد و تدبیر نیمی از معصیت است، نیمی از کسب .حضرت فرمود: نه، بلکه این کار، هم کسب است و از جمله ، تدبیر در معثیت است.است

که افرادی مصرف گرا نباشند. این در صورتی عملی است که زن در زندگی روز مزه الگوی صحیحی از مصرف داشته باشد. در واقع خانم ها باید با برنامه ریزی خاص خرید کنند؛ بدین ترتیب که نخست لیستی کامل از لوازم مورد نیاز تهیه نمایند؛ زیرا تجربه نشان داده که بدون برنامه ریزی ممکن است مواردی خریداری شود که ضروری نیست دیگر آن که، روز مشخص از هفته برای خرید انتخاب کنند و تمام مایحتاج هفته را به مطابق با نیاز خانواده است در آن روز تهیه کنند. اگر هر خانواده به جای دو یا سه بار، یک بار از خودرو برای خرید استفاده نماید، در واقع از زمان استفاده بهینه کرده و همچنین هزینه ای که هر بار برای رفت و آمد به مکان های خرید را به حداقل می رساند.^۱ زنان باید در رابطه با نحوه درست مصرف کردن توجیه شوند و آموزش ببینند؛ چرا که به این امر منجر به صرفه جویی در خانواده می شود. هر اندازه دانش ، آگاهی و حساسیت زنان و درک اقتصادی آنان بیشتر شود می توانند نسبت به شیوه مصرف حساس شوند.

دوری از چشم و هم چشمی:

اگر هر کس به داشته خود نگاه کند و بنابر آن زندگی کند دیگر این قدر مشکلات کوچک و بزرگ بر سر راه زندگی به وجود نمی آید. در دیدگاه اسلام، خانواده مخصوصاً زن باید اول در آمد و دخل مرد را ببیند بعد در پی برآوردن آرزوهای خود باشد. مال در فرهنگ اسلامی و دینی نه تنها به خودی خود مذوم نیست، بلکه طلب مال از راه حلال مورد توصیه و تشویق نیز هست.

توجه به پس انداز کردن

مسأله پس انداز کردن برای روز مبادا، ضرورتی است که در کیفیت مدیریت اقتصادی خانواده تأثیر بسزایی دارد زنان با صرفه جویی و پرهیز از هزینه های اضافی به این امر کمک بسیاری می کنند. به عنوان مثال

مبلغی را که برای مسافرتی در نظر می گیریم که در اواخر سفر متوجه می شویم که این مقدار زیاد بوده و با کمتر از آن سفر به پایان می رسد اینجا به جای آنکه با خیال راحت و برای خوش گذرانی بیشتر به خرج¹ کردن بی حساب مقدار زائد بپردازیم می توانیم آن مبلغ را اندوخته و پس انداز کنیم

یادداشت درآمدها و هزینه ها:

این مسأله کمک زیادی در کیفیت اداره اقتصادی زندگی می کند. بسیار اتفاق افتاده که انسان مبلغی را در مدت زمان کوتاهی به مصرف می رساند تا جایی که مورد تعجب خود انسان و گاه اعتراض و متهم شدن و زنان در این امر نقش مهمی می توانند ایفا کنند و آن اینکه ریز هزینه ها توسط خانواده می شود.¹ ولخرجی را یادداشت نمایند تا یک حساب سر انگشتی از مخارج خود داشته و با توجه به آنها هزینه کنند.

قناعت:

در بحث هزینه کردن و ایجاد تعادل بین دخل و خرج نیز نیاز به مدیریت است مدیریت اقتصادی خانواده در میزان درآمدهای هر یک از اعضای خانواده و هزینه ها تنظیم شود و در این شرایط عادی باید بر اساس میان خانواده هایی موفق ترند در این فرمول جایی را نیز برای پس انداز و به اصطلاح «روز مبادا» در نظر بگیرید؛ چرا که برابری هزینه های و درآمدها نشان از این دارد که خانواده بر اساس شرایط حال تصمیم گیری کرده است اما اگر در مدیریت اقتصادی جایی نیز برای پس انداز در نظر گرفته شود. نشان از آینده کمتر دچار مشکلات مالی اقتصادی می شوند و در نگرانی خانواده دارد که معمولاً این گونه خانواده ها مشکلات و پیشامدهای غیرمنتظره متأصل نمی شود. و در این میان نقش مهم زنان به وضوح در این امر می شود. درست است که تورم در جامعه وجود دارد و هزینه های ضروری زندگی افزایش می یابد، اما دیده با رعایت مدیریت اقتصادی می توان تا حدودی از بار مشکلات کاست. بنابر اعتماد بسیاری از کارشناسان، اجرایی مدیریت مالی است زنان با مدیریت اقتصادی قناعت و پرهیز از تجمل گرایی از ملزومات صرفه جویی

بر در آمد های خانواده همراه با صرفه جویی آرامش و شادابی را خانواده هدیه می دهند. بسیاری از خانواده های مرفه با وجود در اختیار داشتن امکانات مالی، افسرده و از هم گسیخته هستند. بنابر این با تلفیق مدیریت اقتصادی خانواده با آموزه های دینی مثل پرهیز از اسراف و قناعت پیشگی می توان به آرامش دلت یافت.^۱

های جوان و به خانم مقام معظم رهبری نیز در این خصوص می فرماید. من به خانم های مسلمان ، به خانم های خانه دار عرض میکنم: سراغ مصرف گرایی که غرب مثل خوره به جان جوامع دنیا از جمله کشور ما انداخته است، نروید. مصرف باید در حد لازم باشد، نه در حد اسراف. خانم های کسانی که همسرشان یا خودشان در بخش های مختلف کشور مسئولیت هایی دارند، باید از لحاظ دوری از اسراف ، نسبت به دیگران الگو باشند. باید برای دیگران درس باشند و نشان دهند که شأن زن مسلمان بالاتر از این حرف هاست که اسیر زر و زیور و جواهر الات و از این قبیل شوند نمی خواهیم بگوئیم اینها حرام است؛ می خواهیم بگوئیم شأن زن مسلمان بالا تر از این است که در دورانی که بسیاری از مردم جامعه ما محتاج کمک هستند، کسانی بروند پول بدهند و طلا بخرند و در انواع و اقسام روش ها و منش های زندگی، اسراف کنند اسراف الگوی زن مسلمان نیست.^۲

حضرت علی علیه سلام فرموده اند: «لاتری الجاهل الا مفرطا او مفرطا» انسان نا آگاه را نمی بینی جز آنکه یا زیاده روی می کند یا مایه نمی گذارد.^۳

و همچنین پیامبر اکرم صلی الله علیه وآله و اسلم می فرماید

ایاکم و السرف فی المال و النفقه و علیکم بالاقتصاد» از اسراف در مال و خرج زندگی پرهیزید و هرگز « جانب اعتدال را رها نکنید.^۴

۱-جمعی از نویسندگان مدیریت اصلاح الگوی مصرف از دیدگاه اسلام ص ۴۰

۲-هاشمی، اصلاح الگوی مصرف ص ۲۵

۳-سید رضا، نهج البلاغه، حکمت ۷۰

۴-جمعی از نویسندگان ، اصلاح الگوی مصرف از دیدگاه اسلام ص ۱

نتیجه

نقش مهم و اساسی زنان در خانواده بر کسی پوشیده نیست. زنان با بهره مندی از خصایص، استعداد ها و روح لطیف و کرامت انسانی خود در پی ایجاد آرامش برای محیط خانه هستند. زنان با داشتن دیدی خلاق و برخوردار از مهارت های بالا و عامل تربیت فرزندان نقش مهمی در چرخه اقتصاد خانواده بر عهده دارند. زنان با .می توانند در اقتصاد خانواده و در سطح اقتصاد کلان جامعه نقش اساسی و محوری داشته باشند تألی از سیره حضرت زهرا سلام الله علیها نقش مؤثر و کیلیدی در پرورش نیرو های فعال و مولد در رشد توسعه اقتصاد خانواده و همچنین جامعه دارند. آنها با پرورش نسلی که از بدو کودکی تلاش کردن برای کسب روزی و نحوه صحیح و به جا مصرف کردن در آمد خود می توانند سهو بسزایی در رونق دادن به اقتصاد خانواده و جامعه کمک کنند و همچنین در پی آند تا زمان رهبر و مقتداری خود را در خصوص اقتصاد مقاومتی با بالا بردن سطح آگاهی خود و تولیداتی که می توانند با کسب مهارت ها بدست آوردند و .نحوه صحیح مصرف کردن اسراف نکردن و قناعت جامه عمل پوشانند

منابع:

۱-قرآن

۲-نهج البلاغه

۳-اسحاقى، سيد حسين، مباني راهبرد هاى جهاد اقتصادى ، نشر هاجر ۱۳۹۰

۴-اسحاقى، سيد حسين، مصرف مدبرانه در اسلام قم، مؤسسه بوستان كتاب ۱۳۸۸

۵-اسماعيلى، محسن، مباني تحليل اقتصادى، تهران مركز پژوهش هاى مجلس شوراي

اسلامى ۱۳۸۸

۶-انجمن مدرسان اقتصاد مقاومتى آستان مقدس رضوى

۷- محمد بن على من لايحضره الفقيه ،ابن با بويه

۸-جمعى از نويسندگان مديريت اصلاح الكوى مصرف، نشر آموزش كشاورزى ۱۳۸۸

۹-خمينى،روح الله، شرح چهل حديث موسسه تنظيم و نشر آثاز امام خمينى

۱۰-ديبا جى، سيد احمد، فرهنگ توليد مصرف در اسلام ، قم نشر اكرام۱۳۸۹

۱۱-رمضانى، ناصر، باشگاه خبرنگاران جوان كد خبر ۶۹۰۶۹۸۹

۱۲-مطهرى- مرتضى ، انسان كامل انتشارات صدرا، ۱۳۶۷

۱۳-نوايى نژاد، شكوه، بهداشت روانى خانواده ف تهران انجمن اوليا و مربيان، ۱۳۸۸

۱۴-هاشمى، سيد مهدى، اصلاح الكوى مصرف، قم سبط النبى،۱۳۸۸

۱۵-هاشم پور، محمد اكبر، تبیین اقتصاد مقاومتی تهران خیزش نو، ۱۳۹۳